

Claus Rønlevs bibliotek

Denne søgbare PDF-fil er downloadet fra min personlige hjemmeside www.ronlev.dk.

Digitaliseret efter aftale med Selskabet for Danmarks Kirkehistorie. PDF-filen er kun til ikke kommercielt brug.

Besøg www.ronlev.dk. Måske er der andre af mine mange tusinde artikler og scannede bøger, der har interesse.

Mange venlige hilsener

Claus Rønlev

KIRKEHISTORISKE SAMLINGER

SJETTE RÆKKE,

UDGIVNE AF

SELSKABET FOR DANMARKS KIRKEHISTORIE

VED

J. OSKAR ANDERSEN OG **BJØRN KORNERUP**

PROFESSOR, DR. THEOL.

OVERARKIVAR, DR. THEOL.

FEMTE BIND.

KJØBENHAVN.

I KOMMISSION HOS G. E. C. GADS FORLAG.

1945-47.

To Breve fra Hans Nielsen Smed.

Af K. F. Hafstrøm.

Følgende to Breve — som velvilligst er overladt mig af Gaardejer Steffen Mikkelsen, Gl. Soele, — er fra *Hans Nielsen Smed*, Føreren for de vakte i Korning Sogn i Kampen mod Balles Lærebog. 1811 stod han anklaget for at »udbrede fanatisk og sværmerisk Lære«¹, for at have »mægtet at benytte sig af til sine Børns Kundskab Balles Lærebog«, samt for »i Korning Kirke den 16. Novem. før Skriftermaalet have foraarsaget Forvirring med Udbrud« osv. At han virkelig havde været langt ude i Sværmeri, fremgaar af hans Indrømmelse af at have »medlagt sin Profession i den forrige Smedie det var Guds Indskydelse«; »han nægtede ikke at J. I.² Kone kom til ham i Smedien og formanede ham til at han skulde være Gud tro, og dette gav Anledning til at han ikke mere smedede i den gamle Smedie da hun flere Gange havde haft Bud til ham fra Gud«. Men naar han allerede »har indrettet sig en anden Smedie«, synes han i nogen Grad at have trukket sig ud af hendes Indflydelse. At Kvinderne gik videst i Fanatisme, ligger ikke blot i Kvindens almindelige Hang til Overdrivelse, men i, at de — efter Andagtsbøgernes Anvisning — holdt deres Møder særskilt³.

1812 var Hans Nielsen atter anklaget, denne Gang »i Anledning af at H. N. S. med flere i K. Sogn skulde

¹) Politie Protokol for Bierre Hatting Herreder, 9. Dec. 1811.

²) Jens Iversens Kone, Karen Hansdatter, der har skrevet det mystiske »Sendebrev« af 29/9 1812, delvis aftrykt i K. F. Hafstrøm: Fra den jyske Vækkelse, Jyske Samlinger 1925, S. 17—18.

³) Pastor Kiers Brev 22/11 1812, D. K. 1 Dep 3 N 774/2151 Nr. 3.

[holde] Forsamling og nægte at lade deres Børn gaa i Skole . . .» Den ny Skolelov af 1812 blev anvendt, de vakte blev mulkterede for Skole-Forsømmelse (skønt de mødte i Skolen, men uden de lovbealede Bøger) — og udpantede for alt, hvad de ejede.

Men endnu alvorligere Følger fik Sammenstødet paa Kirkegaarden med Præsten i 1814; det blev til en Retssag, der først endte med Højesterets Dom 28/7 1817; Hans Nielsen blev idømt eet Aars Tugthusstraf¹.

Fra Viborg Tugthus skrev Hans Nielsen et Brev til *Mattias Nielsen*, Føreren for et Parti af vakte i Raarup Sogn². Brevets Hovedemne er: *Taalmodighed under Modgangen* — den passive Modstand var det kraftigste Vaaben for Pietisterne, baade de ældre og yngre. H. N. er fri for personlig Bitterhed, han betragter sin Strid som Led i det større: *de troendes Kamp mod Vantroen*, og anvender Jesu Ord til Apostlene paa sig selv og sine Fæller.

Hans Nielsen bliver imidlertid ikke staaende ved den passive Modstand; der er »en stor Drift« i ham, en Handlekraft, som ikke er almindelig blandt »de Stille i Landet«; han agter at føre sin Sag frem for Kongen.

Brevets Udskrift lyder:

Til Mattias Nielsen I Kier i Rorup
ad Horsens
at af leges hos Her Kiøbmand
Andreas Friis
Boinde paa Nørgade i Horsens

Andreas Friis havde været Tjener paa Store Grundet, hvor de vakte fandt Støtte hos *Kammerherreinde Lüttichau* (født v. Brockdorf), der bl. a. betalte Bøderne, de idømtes. Hun var stærkt paavirket fra Kristiansfeldt, i hvis Menighed hun blev optaget 1805³. A. F. havde vistnok været i

¹) L. Koch: Den danske Kirkes Historie i Aarene 1801—17 (Kbhvn. 1879—80). S. 281.

²) Fra den jyske Vækkelse, S. 8—9, 22—23.

³) Lundbye i Kirkehist. Samlinger 5. R. I, 301 flg.

Norge og bosatte sig i Horsens, hvorfra han stod i Forbindelse baade med Hauge og de forskellige vakte Kredse i Nærheden (bl. a. med *P. Laurssen Fredensbjerg*)¹; det var ham, der ved Hauges Besøg 1804 bragte dem i personlig Berøring med hinanden².

Kiære Broder Mattias Nielsen. Du haver Erfaret saa meget af Guds godhed og naade at du jngen Aarsag haver at mistrøst Eller Blive utolmodig for di at alleting skal tiene dem til gode som Elske Gud at det ey ser ud til at faae Guds³ kand vi over lade til Gud vi haver haft det Rene Guds Ord og skal og fremdeles beholde det jnd til Enden den som haver begyndt en god gierning i os vil og fuldkomme den jnd til Jesu Christi Dag men om Verdens Børn meste det er for deres utaknemmelighed og foragt Gud haver Elsket Værden jeg mener alle minneske saa høyd at hand haver givet os sin Enbaarne Søn at hver den som troer paa ham ikke skal for tabes men have det Evige liv [m]en fordi de for agte denne større Kierlighed og naade vil jeg sende dem kraftig vildfarelse at de troe løgn for sanhed de negte nu den Herre som dem Kiøbte og vil føre over sig selv en hastig fordervelse Gud haver bevist vi meniske en stor naade i det at hand haver op vagt nogle Enkelde personer ey allen i vores land men indog i andre lande at vidne sandhed om sin Søn men hvad for løn for vel de⁴ [L]øgn og Mor og timelig goses berøvelse og som Christus [sige]r det hver den som i hiel slaar Eder skal mene han gjør Gud En tienneste dermed og det skal de gjøre Eder fordi de Hverken kiende Faderen eller mig siger Christus men vi have ingen aarsag at mestrøste thi det er en Christens Ære Klødning salig er i naar verden hader og forfølger og tale alle haande undt om eder om de lyve men Gleder eder thi eders løn skal være stor i hemmelen thi de have saa forfuldt Propheterne som var for eder Kiære broder lader os Glede os ved de trenseler som møder os thi de Ere af Gud beskekede til vor sande gavn jeg veed at jngenting hendes os som jo tiener os til vor salighed men vor Kiød og blod og fornoften er altid Guds Vilie i mod men bort kiød sanser og fornoft

¹) Ny kgl. Saml. 382 m (Nr. 4, 14, 17).

²) Marius Sørensen, Vejle Folkeblad 5/3 1910.

³) Goder ell. lign.

⁴) hvad for Løn faar de? Løgn og Mord osv.

som ærre for enede med satan du skal ikke være min lære mester det raad virker døden men jeg ser i troen at Guds villie er vores helliggiørelse vi haver ikke noget andet at bestelle jnd see paa den Kors Fæste Jesus og frelsere beskue vi hans marter og saaer saa op væker Guds Aand en gien Kiærlighed i vore Hierter til ham for hans skyld anser Gud os som vi aldrig havde syndet Hvo som har Sønnen har livet men Hvo som ey har Guds Søn har ey heller livet men Guds Vrede bliver over ham jeg slutter min skrivelse og Beder at Gud selv vil styre og føre os med sin gode Hellig Aand og naade til vor siste Ende.

Hels alle Jesu be Kiendere som Elske Gud jeg fiender En stor dreft i mig at Komme til Kongen og det er for mig som jeg strax maa reise naar jeg kommer hiem og det leger mig paa som en byrde at vidne Guds sandhed for Ham og det ey for vores slætte behandling skyld men for Guds skyld at Gud vil være undskyldt paa dommens dag om hand¹ ey vil for svare Guds sag saa er ja og ney Gud befalet. Hold fast ved det du haver at ingen skal tage din Krone fra dig. Vor Herres Jesu Christi naade være med Eder Alle

Wiborg Tughus d 12 Juli 1818

Hans Nielsen Smed

Hans Nielsen gjorde snart Alvor af sin Plan at rejse til Kongen; sammen med *Therkel Pedersen* fik han Pas hos Herredsfogeden, som skriver derom: »Det høj Kongelige D. Canc., som sandsynligvis denne Reise gælder, vil da lære at kiende eet par af de Personer som vi daglig drages med«². Den medbragte Erklæring gjorde i hvert Fald Indtryk paa Hofpræsten, *Liebenberg*, til hvem Ansøgerne blev henvist³.

¹) o: Kongen.

²) Brorsons Brev 16/10 1818 til Amtmand Selmer, D. K. 1 Dep. T 1087.

³) Den nord. Kirke Tidende 1834, Sp. 754 — Dannebrog Nr. 1 (1841).

Det andet Brev er til Sønnen, der ligger inde som Soldat i Helsingør. Med jysk Omstændelighed gives Anvisning angaaende de medfølgende Madvarer; endvidere meddeles nyt angaaende Slægtninge og Bekendte. Der gives dog ogsaa Lejlighed til alvorligere Betragtninger, navnlig over *Guds Styrelse*; under denne Synsvinkel ser Hans Nielsen Herredsfogedens pludselige Sygdom og Død: ikke som Hævn over den personlige Fjende, men som Guds Dom over »Guds Ords Fjender«.

Af særlig Interesse er Slutningsbetragtningen: *Livets Korthed over for Evigheden*; det var den samme Betragtning, der førte til Smedens (Faders?) Omvendelse¹, og som gaar igen i hans Elev, Therkel Pedersens, Omvendelses-Beretning².

Til

Mikkel Hansen Korning

staaer ved Granider³ Compagni

i Kvater ved Fynbos paa sandanna⁴ gade Nom 55

ad Helsinggiør

Friirix⁵

Korning d. 29. August 1826

Din skrivelse af 1ste Agust have vi be Komet d. 10 Agust og ser at du er fresk og det same Kand vi og tilmelde dig i gien. Terkel⁶ har været meget syg af jegten⁷ og har Eÿ kundet ud rætte noget i høsten. Jens Væveres Søn Nels er droknet i hans Kilde. Peders Kone Mætte Marie⁸ er og syg. Tærkel er nu i forbedring vi har nu vores Korren inde d. 14 Agust. Vi haver ventet din smør bøtte at faa noget i over til Dig nu ved vi at du trænger. Det siste Skiperen var her passet vi for

1) Fra den jyske Vækkelse, S. 16.

2) Fra den jyske Vækkelse, S. 21.

3) ∩: Grenader.

4) Sankt Annagade.

5) via Fredericia.

6) *Therkel Pedersen* (?), som under hele Striden stod ved Hans Nielsens Side.

7) Gigten.

8) Ovennævntes Søn *Peder Therkelsen* (?).

sildig paa vi ventet at faae noget at vide hvorledes Du Kunde lære det¹ Vi avlet Kon lit² Rugen var got men byg og havre var smot men Gud kand Vælsigne det lidet at det Kand for slaa Vores herres foged³ er pluselig død thi som hand sad paa sin dom stol besvimeede hand og døde i Bierre saaledes gaær det med Guds ords fiender En Kal af for Pagterens fra Horrenborg⁴ som var ugudelig vilde svetne⁵ i mergelsgraven uden for bund[e]n og droknede nu følger her med Et liden otting med En 15 $\%$ smør og en pølse med 3 sød ost og nogle Knapost naar du faar taget noget af bøtten saa kand du sæte smørret i den anden bøtte og sende den og posen inden i den hiem men har du nu sendt bøtte[n] hiem saa Kand du beholde den og der som den Ey Kand gaae i dit skrin saa Kand du save den over naar du faaer taget noget smør af den. Da nu Skipperen Kommer siste Gang til Mikkels markied saa skal du faa Et større otting og ost og Kiød og dersom du fattes noget da at skrive om det i tide og dersom du bliver for fløtet eller med nommer for andret da at lade os det vide ellers sende vi det med skipern og Hand beholder det til du henter det saa ved jeg intet mere denne gang vi har Ey smedet noget siden du drog af untagen det fornødne nu har vi faaet en vogn fra Rimmerslund og skal nu til med⁶ Nu ved jeg Ey andet at tilmelde Dig søg herren mens han findes og Kom de siste ting i Hu Enden er nær de lidelser som her møder for⁷ Ende men Evighed faaer ey Ende tag alting fra Gud hand være Gud befalet.

være hælset fra Johannes og os alle

Hans Nielsen smed Korning.

Paa det Tidspunkt, da Hans Nielsen skrev dette Brev, var han, ligesom sin Kampfælle Mattias Nielsen, traadt noget i Baggrunden. Hans Navn findes blandt Under-skrifterne paa det mærkelige Dokument 13/6 1824⁸, hvor-

1) maaske: bære det (o: Militærtjenesten).

2) avlede kun lidet.

3) Justitsraad Brorson.

4) Hornborg.

5) maaske: svet ned o: dukke ned (Skautrup) svitte = falde pludselig (Feilberg: Ordbog over Jysk Almuemaal III 686).

6) o: igang med.

7) faar.

8) Fra den jyske Vækkelse, S. 24 flg.

ved hver enkelt forpligtede sig til at værne om den rene Lære, og endnu 1837 paa en Ansøgning til Kancelliet¹. Men det Maal, han havde kæmpet for: *Tilladelse for Børnene til at benytte de gamle Bøger*, havde han opnaaet ved Kancelliets Resolution 21/4 1820: »naar Børnene have erhvervet sig de fornødne Kundskaber kunne de konfirmeres, endog paa en særskilt Helligdag, saafremt Præsten dertil er villig«². Men Mindet om ham bevarede længe i de vakttes Kreds; han blev hvidhaaret og duknakket, men Øjnene blev milde, der lyste Fred og Godhed af dem³.

1) D. K. 1. Dep 126, 25/2 1837.

2) Kirkehist. Samlinger 3. R. II, 555.

3) Sigurd Elkjær: Hans Nielsen Smed, S. 158; K. F. Hafstrøm: Fra den jyske Vækkelse (Gudel. Smaaskrifter Nr. 638, Lohse), S. 24.